

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

* BEZINNING

.....
door *Paul van Geest*
.....

De auteur is hoogleraar kerkgeschiedenis aan de Universiteit van Tilburg, bijzonder hoogleraar Augustijnse studies aan de Vrije Universiteit Amsterdam en lid van de redactie van CDV.

REINHOLD NIEBUHR (1892-1971) was een protestants theoloog die eerst overtuigd het pacifisme toegedaan was. Maar toen hij na 1930 eenmaal Augustinus begon te lezen, werd hij een scherp criticus van alle stromingen die pretendeerden de hemel en de vrede op aarde te kunnen bewerkstelligen. De kerkvader deed hem inzien dat deze pretentie getuigt van een naïef geloof in alleen maar het goede in de mens. Dat de leer van de Internationale Betrekkingen – ontwikkeld in de Verenigde Staten in de vorige eeuw – doortrokken is van realiteitszin, is te danken aan het feit dat de grondleggers ervan Niebuhr lazen.

De wijze waarop Augustinus in *De civitate Dei* het individuele en collectieve gedrag van mensen en hun machtsverhoudingen beschreef, gaf Niebuhr de gedachte in om hem de eerste politieke realist te noemen. Met Augustinus onderkende hij dat als mensen elkaars taal niet spreken en niet de moeite nemen werkelijk te begrijpen wat anderen nu eigenlijk bedoelen als zij spreken over bijvoorbeeld ‘rechtvaardigheid’, het voor dieren gemakkelijker is een gemeenschap te vormen dan voor hen (cf. *De civitate Dei* 19.7).

In de periode van de Koude Oorlog onderkende Niebuhr met Augustinus dat fundamentalisme en religieus absolutisme vaak ten grondslag lagen aan de conflicten, waarin uiteindelijk niet ethische overwegingen maar pure machtspolitiek de wereld haar aanzien zouden geven. Toch raakt hij hierdoor niet ontmoedigd. Integendeel. Meer dan Augustinus benadrukt hij dat mensen de gevolgen van hun streven naar macht voor anderen moeten overdenken voordat zij iets ondernemen. Zijn die gevolgen voor anderen goed, dan is het streven goed; wordt echter in de stilte van de reflectie duidelijk dat dit niet het geval is, dan zijn zelfs de dieren langs deze weg over het algemeen dus beter af. Niebuhr zag de beperkingen van Augustinus voor het politiek-filosofische discours omdat de kerkvader toch iets te veel over genade en te weinig over particulier initiatief sprak. Maar toch: Augustinus dwong hem na te denken over de stilte, waarin drijfveren en gevolgen van daden worden overdacht. Stilte achtte de kerkvader een machtig wapen tegen onbezonnen powerplay. Ook in een democratie, die van nature rumoerig is.